
DOSTOJEVSKI I POJAM ODGOVORNOSTI KOD EMANUELA LEVINASA

STOJANA VALAN, *Dostojevski i pojam odgovornosti kod Emanuela Levinasa*, ART PRINT, Banja Luka, 2019., 103 str.

U izdanju Art Printa u Banjoj Luci krajem 2019. godine objavljena je monografija *Dostojevski i pojam odgovornosti kod Emanuela Levinasa* autorice Stojane Valan, kao prvo izdanje. Knjigu su recenzirali profesori Zoran Arsović (Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci) i Darko Đogo (Pravoslavni bogoslovski fakultet u Foči).

Na početku knjige čitatelj će naći *Sadržaj*. Sama knjiga podijeljena je na četiri dijela, od čega je prvi dio *Uvod*, drugi dio sastavljen je od četiriju potpoglavlja, treći od osam poglavlja, dok je četvrti dio knjige *Zaključak*. Na kraju se nalaze bibliografija, recenzija i autoričin životopis. Knjiga sadrži 104 stranice, a napisana je na ćiriličnome pismu.

Stojani Valan ovo je prva objavljena monografija iz filozofije, a do sada je objavila knjigu za djecu te brojne eseje, intervjuje, književne kritike i prijevode. Osnovne studije završila je na Bogoslovskome fakultetu Univerziteta u Beogradu, a master studije nastavila je na filozofiji u Banjoj Luci. Stoga pred sobom imamo jedno izuzetno djelo, prožeto teologijom i njezinim pojmovima, ali opet sasvim u oblasti same filozofije, poput Levinasova opusa u kojem će zasigurno uživati svatko komu je bliska tema odstupanja od klasične filozofske misli, tragajući za novim izvorima filozofiranja.

U djelu pred nama autorica imenuje Emanuela Levinasa filozofom Dobra. U *Uvodu* nas upoznaje sa životopisom ovoga filozofa, vezanim za Levinasovo preživljavanje Drugoga svjetskog rata kao Jevrejina, njegovo upoznavanje s Talmudom, osobnim bolom i ruskom literaturom, prvenstveno Dostojevskim, s jasnim ciljem – da pobliže stvorimo kontekst za razumijevanje Levinasove filozofije.

U drugome dijelu knjige čitamo o Levinasovu zaokretanju od dotadašnje, ontologiji okrenute, tradicionalne filozofije ka autentičnoj, onoj

koju on zasniva. Levinas stavlja etiku u centar i uvodi pojam Drugoga u filozofiju te postavlja filozofiranje i Drugoga, odnosno etičnost, u isključujući odnos – filozofski misliti nemoguće je bez etike ili bez Drugoga.

Pojmovi koje Levinas uvodi i koristi u svome djelu su ljubav, svetost, Drugi, individua, lice, odgovornost, a zatim i trojica, bratstvo, krivica te, o koncu, pravda. Ovi se pojmovi ponavljaju, ukrštaju, te nema jasne razlike kada se govori o krivici, koja u sebe uključuje odgovornost i Drugoga, na primjer, zatim o ljubavi o kojoj možda i najviše čitamo i u drugome i u trećem poglavlju, koja se u trojstvu zaokružuje u služenju čovječanstvu, odnosno svetosti. No, Levinas sve ove pojmove zatvara samo jednim, a to je pojam pravde. Pravda predstavlja granicu preko koje se ne ide, a Levinas tu granicu naziva treći, što objašnjava pojmom trojstva, odnosno bratstva.

U trećem dijelu knjige naziva *Braća Karamazovi* saznajemo da su braća Dimitrije, Ivan i Aleksej (Aljoša) Karamazov simboli i umjetničko otjelotvorenje svih etičkih, a po čovjeka suštinskih borbi i iskušenja koje Levinas drži jedino relevantnim problemima kojima se filozofija etike, a ne dotadašnja filozofija s ontologijom u svome središtu, treba baviti. Motivi preuzeti iz ovoga djela uvelike daju pečat cjelokupnomu Levinasovu opusu, a možda je najbolje pozvati se na trenutak učenja monaha Zosime i teza da se čovjekova budućnost temelji na vjeri u Boga te da sreća dolazi od odricanja vlastitosti do poniženja.

Čitajući ovo djelo, stječe se dojam da je autorica na više mjesta u knjizi radila svojevrsnu apologiju filozofičnosti misli samoga Levinasa zbog optužbi koje su tumači izricali na njegov račun, a to je da, postavljajući etiku ispred ontologije, Levinas iskoračuje možda i previše, čak i nepovratno, iz područja poznate nam filozofije. Jedno je sigurno, a to je da je ovim djelom čitatelju na prijemčiv i pitak način prikazana i druga perspektiva, drugačiji oblik promišljanja o filozofskim problemima, istim onim problemima i pojmovima na koje su nam ukazivali antički filozofi, ali ipak sa stanovišta jedne filozofske pozicije.

ANA GALIĆ
ana.galic.bl@gmail.com